

УДК 310.16

І. А. ВОВК

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого, Харків
vovk_iryana@ukr.net
ORCID ID: 0000-0002-9945-6088

ЯК ПРАВО ВПЛИВАЄ НА ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ: АНАЛІЗ СТАДІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Розглянуто питання співвідношення права і економіки, торкаючись впливу правової системи на економічні відносини. Для цього використовується конструкція правового регулювання. Характеризуються обов'язкові стадії правового регулювання (формування об'єктивного права, утворення суб'єктивного права, реалізація прав і обов'язків учасників економічних відносин, що врегульовані правом). Особливо розглядається вплив права на економічні відносини на стадії правозастосування.

Ключові слова: економіка, право, економічні відносини, правове регулювання, стадії правового регулювання.

JEL Classification: A11, A12, A13.

Постановка проблеми. Ця стаття має на меті продовження розгляду питань співвідношення економіки і права, що ми провадили вже у попередніх роботах [1–3]. Методологічною основою є усталена в юридичній науці категорія правового регулювання. Саме вона дає можливість структурувати вплив права на економіку, показати стадії такого впливу та його особливості на кожній зі стадій. Це виправдано з огляду на те, що на різних стадіях правовий вплив може суттєво видозмінюватися і трансформуватися, а отже, не може досліджуватися як певне стале і незмінюване явище. Крім того, згадана категорія показує також підпорядкованість нормотворчості держави завданню ефективного регулювання суспільних відносин. Як влучно зазначає французькій антрополог Н. Рулан, право створено для застосування: це спостереження видається напрочуд банальним [4, с. 191].

Крім того, вчення про правове регулювання дозволяє побачити аспекти специфіки впливу права на економічні відносини. Досить часто законодавець, запроваджуючи певні юридичні інститути, стикається з тим, що вони не працюють, перетворюються на «голе право» (*jus nudum*), тобто право без можливості реалізації. Причому це виявляється у різних ситуаціях і на різних етапах правового регулювання (формування норми права, її реалізація чи застосування). Тут також допомагає розуміння стадій правового регулювання та їх особливостей, крізь які можна показати окреслену вище проблему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Співвідношення економіки і права досліджувалося у роботах Д. Вовка, А. Гриценка, О. Гриценко, О. Єршової О. Марченко, Л. Шевченко тощо. Важливим також є звернення до класичних праць із цієї проблематики, що належать Г. Беккеру, Ф. Гаєку, Л. фон Мізесу, Р. Познеру, М. Фрідману тощо.

Формулювання цілей. У цьому випадку ми прагнемо дослідити два основних питання: 1) економічні відносини як предмет правового регулювання; 2) вплив права на економічні відносини у процесі правового регулювання.

Виклад основного матеріалу. Під правовим регулюванням у юриспруденції розуміють впорядкування поведінки учасників суспільних відносин за допомогою юридичних засобів [5, с. 134]. Тим самим правове регулювання відображає, як право унормовує ту чи іншу сферу людського життя. Передусім ідеться про публічний простір, де люди вступають у соціально значущі зв'язки. Приватний простір індивіда здебільшого підпорядковується принципу персональної автономії. Іншими словами, людина в умовах демократичної правової держави, яка визнає і забезпечує права людини, наділена можливістю самостійно визначати свою поведінку і діяти на власний розсуд. Там, де ця поведінка перетинається з поведінкою інших людей та (або) має соціальне значення, держава має право тією чи іншою мірою втручатися в її регулювання, використовуючи різні юридичні засоби впливу.

Які суспільні відносини за своєю природою підлягають правовому регулюванню і становлять предмет такого регулювання?

По-перше, як зазначалося, це суспільно значущі відносини, регулювання яких становить публічний інтерес. Право не повинно втручатися у людські стосунки, які стосуються внутрішнього світу людини або становлять виключно приватний інтерес. Зокрема, право не регулює переважну більшість особистих стосунків між людьми, якщо не йдеться про порушення прав людини або публічного порядку чи суспільної моралі.

По-друге, це відносини, які мають зовнішнє вираження. Вони проявляються в діях чи бездіяльності суб'єктів права. Право не регулює наміри, бажання, вподобання, переживання, емоції, суб'єктивні ставлення людей як такі. В окремих випадках вони можуть братися до уваги для оцінки зовнішньої

поведінки людини. Наприклад, згідно з ч. 1 ст. 228 Цивільного кодексу України правочин вважається таким, що порушує публічний порядок, якщо він був спрямований на порушення конституційних прав і свобод людини і громадянина, знищення, пошкодження майна фізичної або юридичної особи, держави, Автономної Республіки Крим, територіальної громади, незаконне заволодіння ним [6]. Формулювання цієї норми дозволяє стверджувати, що для визнання правочину таким, що порушує публічний порядок, необхідно встановити його спрямованість. Останнє потребує аналізу намірів осіб, які укладали відповідний правочин, зокрема, їх вини, тобто суб'єктивного ставлення, що виявляється у бажанні укласти правочин, який, наприклад, є для них економічно вигідним, але суперечить публічному порядку. На цей момент звертає увагу Пленум Верховного Суду України у постанові від 06.11.2009 р. №9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» [7].

Ще більше це помітно у сфері, де економіка змикається з кримінальним правом. Стаття 212 Кримінального кодексу України передбачає відповідальність за умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), що входять у систему оподаткування, введених у встановленому законом порядку [8]. Відповідно, залежно від внутрішнього ставлення особи до вчинення своїх дій, можна розрізнити три ситуації: 1) особа помилково занижує показники фінансової звітності, через що кількість сплачених податків та інших зборів є меншою за встановлену законодавством; 2) особа усвідомлює необхідність сплати податків та інших зборів, але не сплачує їх через відсутність грошових коштів для цього; 3) особа свідомо вносить до фінансової звітності неправдиві відомості чи вчиняє інші дії, спрямовані на ухилення від сплати податків та інших зборів. Різниця у суб'єктивному ставленні особи до своїх дій у кожній з цих ситуацій призводитиме до різних юридичних наслідків: у діапазоні від притягнення до кримінальної відповідальності, коли має місце умисне уникнення виконання обов'язку зі сплати податків, до відсутності будь-якої юридичної реакції з боку держави, коли у суб'єкта права відсутні грошові кошти для виконання названого обов'язку.

По-третє, ця поведінка має бути такою, що підлягає ефективному зовнішньому контролю. Держава, як основний гарант дотримання правових норм, має бути спроможною забезпечити їх виконання. Звичайно, що ефективність зовнішнього контролю залежить також і від переконання суб'єктів права у необхідності слідувати тим правилам, які сформульовані законодавцем чи іншим легітимним суб'єктом видання загальнообов'язкових приписів. Прикладом у цьому випадку можуть бути невеликі правопорушення, такі як несплата за проїзд. Це правопорушення, з одного боку, є незначним, а з другого — таким, що погано припиняється і переслідується через його масовість. Отже, ефек-

тивна боротьба з такими правопорушеннями неможлива без виховання у суспільстві почуття соціальної відповідальності за користування спільним для територіальної громади майном (у даному випадку громадським транспортом). Якщо ж у суспільстві панує думка, що несплата за проїзд у громадському транспорті є соціально допустимою поведінкою, то навіть значні організаційні і фінансові зусилля держави з протидії цій поведінці можуть бути марними.

По-четверте, це свідомі і вольові поведінки. Це означає, що суб'єкти права усвідомлюють значення своєї поведінки та її наслідків, а також здатні нею керувати. Поведінка суб'єктів, які не відповідають названим критеріям, не є повною мірою такою, що унормовується правом. Норми права можуть передбачати юридично значущі наслідки такої поведінки, але вони не регламентують саму цю поведінку. Наприклад, ст. 1178 Цивільного кодексу України закріплює, що шкода, завдана малолітньою особою (яка не досягла чотирнадцяти років), відшкодовується її батьками (усиновлювачами) або опікуном чи іншою фізичною особою, яка на правових підставах здійснює виховання малолітньої особи, — якщо вони не доведуть, що шкода не є наслідком несумлінного здійснення або ухилення ними від здійснення виховання та нагляду за малолітньою особою. Тут ми бачимо, що, по-перше, законодавець не відносить малолітніх осіб до таких, поведінка яких є повною мірою свідомою і вольовою (принаймні для цілей юридичної відповідальності), а, по-друге, регламентує наслідки об'єктивно протиправною поведінки таких осіб у вигляді відповідальності батьків чи інших осіб, які зобов'язані опікуватися відповідною малолітньою особою.

Економічні відносини відповідають вказаним вище критеріям, які дозволяють визначити цю поведінку як таку, що підлягає правовому регулюванню.

Передусім економіка є однією з найважливіших підсистем суспільних відносин, яка впливає чи навіть детермінує політику, право і, у певних аспектах, релігію і мораль (хоча в останніх двох випадках взаємні кореляції є набагато складнішими). Нормальний розвиток економічних відносин становить вагомий суспільний інтерес і тому, що ці відносини є джерелом доходу залучених до них суб'єктів, і тому, що у цих відносин виробляються ресурси для перерозподілу між членами суспільства, які не можуть себе утримувати самостійно. Йдеться не лише про податки. Саме економіка генерує кошти, товари, послуги, які через горизонтальні зв'язки громадянського суспільства можуть бути спрямовані на благодійництво, взаємну підтримку, соціальні програми тощо. Проблеми в економіці невідворотно породжують проблеми у політиці, соціальну нестабільність, масове незадоволення. В умовах сучасної України легко побачити, як помилки й об'єктивні складнощі в проведенні економічної політики держави створюють також і геополітичні ризики, роблять країну більш незахищеною перед зовнішньою загрозою. За

таких умов кожна держава зацікавлена не лише в адекватній ситуації, що склалася, спрямованій на інтенсивний розвиток економічної політики, але й у надійних юридичних механізмах, здатних стимулювати корисні для суспільства економічні відносини і навпаки унеможливити розвиток процесів (зокрема, кризових), що загрожують вітчизняним політичній й економічній системам.

Економічні відносини є відносинами, вираженими ззовні. Вони predetermined у діях суб'єктів, спрямованих на досягнення певного, економічно значущого результату: укладення і виконання договорів, провадження господарської діяльності, вступ у трудові відносини тощо. Як предмет правового регулювання, економічні відносини можуть бути охарактеризовані крізь структуру будь-яких правових відносин, що складається із суб'єктів, об'єкта (певного блага, на задоволення якого спрямовані відносини), юридичного змісту (прав і обов'язків учасників відносин) і юридичних фактів, з якими норма права пов'язує виникнення, зміну і припинення правовідносин. Юридичними фактами є дії і події, які потрібні для того, щоб певні відносини виникли, змінилися чи припинилися. Зокрема, якщо економічні відносини між певними суб'єктами, опосередковані цивільно-правовим договором, то такими юридичними фактами можуть бути: укладення договору (для виникнення відносин), його зміна (для зміни відносин), припинення, розірвання, визнання недійсним (для припинення відносин).

Важливо також розуміти, що право не лише регулює, але і забороняє певні економічні відносини. Так, з точки зору економічної природи купівля-продаж книжок і певних товарів, обмежених чи заборонених у цивільному обігу (наприклад, наркотичних речовин), мають чимало спільних рис, але з точки зору права регулювання цих відносин є діаметрально протилежним: перші законодавець заохочує через юридичні дозволи, податкові пільги тощо, а другі є повністю або частково забороненими.

Крім того, економічні відносини через свій зовнішній характер є такими, що можуть бути контрольовані з боку держави. Зрозуміло, що характер контролю і межі втручання держави у різні економічні відносини є різним, однак у будь-якому випадку держава має у своєму арсеналі різні інструменти впливу на економічних суб'єктів. Вище вже зазначалося, що публічно-владний контроль має спиратися на суспільну легітимність, тобто визнання тих обмежень, які встановлені державою, доцільними і необхідними.

Це зачіпає питання меж державного втручання в економічні відносини. Звичайно, в різних ситуаціях межі втручання є різними, проте важливо розуміти, що правове регулювання, з одного боку, має виражати певний публічний інтерес, втілювати у собі цінності, що підтримуються суспільством, а з другого — будуватися на усвідомленні первинного характеру економіки. Йдеться

про те, що втручання в економічні відносини має бути обґрунтованим. Зокрема, підставами для публічно-владного впливу можуть бути права людини, публічний порядок, національна (зокрема, економічна) безпека, суспільна мораль тощо. Крім того, слід враховувати, що не право визначає економічні процеси і не державне втручання спрямовує економіку. Політичні і юридичні механізми, наштовхуючись на об'єктивні економічні закони, не здатні спинити останні, вони лише можуть призвести до розгортання негативних процесів в економіці країни. Наприклад, політично мотивоване і юридично закріплене непомірне для економіки підвищення соціальних стандартів тягне за собою економічну кризу; суттєве обтяження різноманітними стягненнями і додатковими умовами трудових відносин призводить до того, що роботодавець і працівник «ідуть у тінь»; непотрібне ускладнення процедур ліцензування і патентування мають ті самі наслідки вже для суб'єктів господарювання і правлять за наслідок зростання корупції, бо для бізнесу простіше сплатити хабар і проводити діяльність без ліцензії, якщо отримання такої ліцензії тягне за собою завідомо непомірні витрати фінансового, організаційного, людського ресурсів.

І нарешті, економічні відносини, що опосередковані правом, є формою свідомої і вольової поведінки. Звичайно, економічну складову і спрямованість можуть мати відносини за участю малолітніх чи неповнолітніх осіб або осіб, які є обмежено дієздатними або недієздатними. Так, дитина може займатися творчістю, що приносить прибуток, а недієздатна особа може бути талановитим митцем, картини якого успішно продаються. У такій ситуації у відповідних правових відносинах з'являється третя сторона — опікун, піклувальник, інший законний представник особи, яка має вади свідомості і волі.

Як відбувається регулювання економічних відносин за допомогою права? На першій стадії відбувається формування норм об'єктивного права, які у подальшому регламентуватимуть економічні відносини. Цю стадію не потрібно зводити до суто законодавчої діяльності. По-перше, тому що норми права можуть міститися і в інших джерелах права (правових звичаях, нормативно-правових договорах, ділових узвичаєннях тощо). А по-друге, тому що сам процес формування права є набагато ширшим. Основу формування права складають постійно повторювальні суспільні відносини [9, с. 7]. Перехід від фактичних відносин до нормативних правил відбувається через їх суспільне санкціонування на основі цінностей, що підтримуються певним соціумом у конкретну історичну епоху [10; 11, с. 31–39].

Останнє легко побачити на прикладі багатьох економічних відносин. Відносини міни, оренди, а згодом купівлі-продажу, спадщини тощо виникають тоді, коли виникають перші людські спільноти, а не тоді, коли відповідні норми з'являються у юридичних джерелах. Люди обмінюються товарами, які вироб-

ляють або отримують від природи, і таким шляхом відбувається задоволення їх певних потреб. Однак для належного обміну, а з виникненням перших грошей або інших загальних еквівалентів — купівлі-продажу, учасникам відповідних відносин потрібен корпус правил, які б виступали своєрідним стандартом, зразком того, як має укладатися і виконуватися певна угода.

Цей корпус правил не є випадковим набором норм. Може скластися враження, що виникнення того чи іншого правила є лише питанням факту. Проте насправді утворення цих правил не є таким. Наприклад, договірні відносини ґрунтуються на засадах еквівалентності, що означає, що кожна зі сторін у результаті договору отримує певне благо, в якому вона зацікавлена [12, с. 27]. Принцип еквівалентності робить договір економічно доцільним для його сторін і змушує їх звертатися до такого механізму впорядкування цих відносин. На більш загальному рівні еквівалентності відповідає принцип справедливості, що передбачає розмірний обмін благами між сторонами договору [13, с. 52]. Причому ця справедливість має саме конкретно-історичний характер. Наприклад, якщо сьогодні усунення жінки від господарської чи політичної діяльності можна розглядати як дискримінацію, то у давньоримській економіці це було правилом, що цілком вкладалося в уявлення про справедливе.

Процес формування права є неперервним [14, с. 25], він не завершується після ухвалення нормативно-правового акта чи закріплення норми права в іншому визнаному державою юридичному джерелі. Це має місце тому, що, по-перше, певні суспільні відносини змінюються, що обумовлює потребу у зміні правового регулювання, а по-друге, виникають нові суспільні відносини, які знову «запускають» механізм формування права, яке має врегулювати, а іноді — відкоригувати чи навіть заборонити певну суспільну практику. Наш приклад із найпростішими договірними формами тут також є доречним. Останні двадцять років у світі поступово набуває обертів ринок електронної комерції. Йдеться і про роздрібну торгівлю, і про посередницькі послуги, і про фондовий ринок тощо. Вже сьогодні компанії, які діють виключно у віртуальному просторі (наприклад, ресурс «booking.com», служба таксі Uber тощо) мають капіталізацію у декілька мільярдів доларів США. Поступово цей бізнес став вельми популярним і в Україні. У зв'язку з цим вже принаймні з початку 2000-х рр. постало питання врегулювання цієї діяльності, наслідком чого стала поява відповідного законодавства і судової практики.

Друга стадія правового регулювання охоплює набуття суб'єктивних прав учасників економічних відносин. На основі норм об'єктивного права суб'єкти набувають статусу, який дає їм можливість вступати у відповідні відносини з іншими фізичними особами, фірмами тощо. Основними шляхами набуття такого статусу є укладення індивідуальних договорів, отримання права на зайняття господарською діяльністю, отримання ліцензій на право зайняття

певним видом господарської діяльності тощо. Відмінність першої стадії від другої проявляється у тому, що якщо на першій стадії відбувається загальна юридична регламентація економічних відносин, то на другій загальна рамка відносин переноситься на конкретного суб'єкта, який набуває правової здатності вступити у відповідні відносини. Схематично це можна зобразити таким чином: держава визначає правове регулювання будівельної діяльності, що включає вимоги до забудовників, генеральних підрядників, підрядників тощо (перша стадія), суб'єкти, які бажають провадити відповідну діяльність, у встановленій законом процедурі набувають відповідного статусу (реєстрація як суб'єкта господарської діяльності, отримання необхідних ліцензій і дозволів, укладення договорів генерального підряду, підряду і субпідряду тощо).

На третій стадії суб'єкти економічних відносин реалізують свої права і обов'язки у межах обраної правової форми їх регулювання. На цій стадії відбувається ніби діалектичне замикання процесу правового регулювання, що розпочинається з реальних суспільних відносин, які внаслідок постійної повторюваності санкціонуються державою на рівні правової системи, і завершується втіленням сформованих на такій підставі правил поведінки у реальні людські стосунки.

Звичайно, тут мають місце складні зв'язки. З одного боку, юридична форма детермінована змістом відносин, що регулюються правом. Намагання держави втручатися в економіку через механізм цінового регулювання, оподаткування, адміністративних бар'єрів, спеціальних мит, особливих режимів зовнішньоекономічної діяльності досить часто призводить не до бажаного ефекту, а до схем оптимізації податків, переходу бізнесу у тінь, корупції і контрабанди. Це відбувається у ситуації, коли обрана юридична форма регулювання явно суперечить економічній природі відносин. З другого боку, право не просто зліпок певної соціальної практики, а держава не статист, що має просто «освятити» усе, що виникло у суспільстві. Юридична форма так само є активною, через механізм правового регулювання держава підтримує вітчизняного виробника, руйнує схеми виведення капіталу і легалізації коштів, отриманих незаконним шляхом, забезпечує чесну конкуренцію і бореться з монополізацією ринків.

Наведене стосується не лише питань дотримання законності чи корегування негативних для економіки явищ. Зміни в юридичній формі можуть призводити до змін у певних економічних відносинах, які не можна оцінити з позиції наведених цілей. Зокрема, В. Мухопад показує, як зміна правової політики у сфері інтелектуальної власності призводить до зникнення правової охорони певних результатів інтелектуальної діяльності (у даному випадку відкриттів і раціоналізаторських пропозицій) [15, с. 64], а отже, й економічних відносин з приводу володіння, використання і розпорядження вказаними об'єктами.

З певних варіантів розвитку права інтелектуальної власності законодавець обирає один, і це впливає не лише на правову систему, але й на економічний зміст відносин, що регулюються правом. О. Єршова на прикладі гудвілу показує, як суто економічне розуміння цього поняття у законодавстві, без урахування його правової природи, призводить до серйозних труднощів [16, с. 33–35].

Наведені моменти обумовлюють також, що на кожній з трьох охарактеризованих стадій правового регулювання може відбуватися факультативна додаткова стадія — правозастосування. Правозастосування називають «додатковим втручанням» держави у правові відносини, коли суб'єктивні права і юридичні обов'язки осіб не можуть бути з певних причин реалізовані ними самостійно [17, с. 85]. Правозастосування може мати місце на першій стадії правового регулювання, коли створюються норми об'єктивного права. Наприклад, правозастосовним актом буде рішення про участь держави у проведенні переговорів при укладенні колективної угоди, що має нормативно-правовий характер і регламентує засади розвитку певної галузі господарювання. Правозастосування може бути потрібним на другій стадії, коли відбувається процедура реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності. Нарешті, правозастосування відбувається і на третій стадії. Зокрема, коли укладаються цивільні договори, що пов'язані з переходом права власності на нерухоме майно, то для фіксації титулу нового власника застосовують державну реєстрацію його речових прав. Крім того, правозастосовною діяльністю є будь-яка діяльність з вирішення спорів між суб'єктами економічних відносин (зокрема, правосуддя, що здійснюється господарськими судами).

Висновки. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що наведена характеристика правового регулювання економічних відносин створює свого роду методологічну матрицю, що дозволяє глибше зрозуміти природу взаємодії економіки і права. Ця взаємодія не зводиться ні до детермінації економічною системою правової системи, ні до можливості держави через юридичні механізми волюнтаристськи втручатися в економічні відносини. Правильним, на нашу думку, є розуміння того, що економічний зміст відносин визначає сутність правових інструментів, які використовуються для їх регулювання. При цьому і право, як форма опосередкування економічних відносин, є активною системою і чинить вплив на економіку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вовк І. А. Економічна, правова і релігійна системи суспільства: аспекти взаємовідносин (на прикладі християнства) / І. А. Вовк // Правове регулювання релігійного життя: історія, сучасність, перспективи : матеріали VI міжнар. «круглого столу», 21 груд. 2013 р. / МОН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Вид-во «ФОРМ» Корсунська Л. О., 2014. – С. 10–18.

2. Вовк Д. О. Економіка і право: проблеми розуміння співвідношення / Д. О. Вовк, І. А. Єфіменко // Вісн. Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Серія: Економічна теорія та право : зб. наук. пр. / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х. : Право, 2011. – №2 (5). – С. 135–146.
3. Вовк І. А. Економічна поведінка і правове регулювання (на прикладі інституту інтелектуальної власності) / І. А. Вовк // Вісн. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Серія: Економічна теорія та право : зб. наук. пр. / Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х. : Право, 2014. – №4 (19). – С. 18–29.
4. Рулан Н. Историческое введение в право : учеб. пособ. для вузов / Н. Рулан. – М. : Nota Bene, 2005. – 672 с.
5. Теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Х. : Право, 2014. – 386 с.
6. Цивільний кодекс України : від 16.01.2013 р. №435-IV // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 11 (28.03.2003). – Ст. 461.
7. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними [Електронний ресурс] : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. №9. – Режим доступу: http://pravo.ligazakon.ua/document/view/V5090583?edition=2009_11_06.
8. Кримінальний кодекс України : від 05.04.2001 №2341-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – №25–26 (29.06.2001). – Ст. 131.
9. Проблеми теорії права і конституціоналізму у працях М. В. Цвіка / упоряд.: О. В. Петришин, С. В. Шевчук, Д. О. Вовк та ін. ; відп. за вип. О. В. Петришин. – Х. : Право, 2010. – 272 с.
10. Цвік М. Про місце санкціонування у процесі формування права / М. Цвік, Д. Вовк // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2004. – №2 (37). – С. 13–24.
11. Вовк Д. О. Право і релігія: загальнотеоретичні проблеми співвідношення / Д. О. Вовк. – Х. : Право, 2009. – 224 с.
12. Погребняк С. П. Договір: загальнотеоретичне розуміння / С. С. Погребняк // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2011. – №4 (67). – С. 17–28.
13. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) : монографія / С. П. Погребняк. – Х. : Право, 2008. – 240 с.
14. Цвік М. Праворозуміння (значення повторюваності суспільних відносин для його дослідження) / М. Цвік // Право України. – 2010. – №4. – С. 22–28.
15. Мухопад В. И. Коммерциализация интеллектуальной собственности / В. И. Мухопад. – М. : Магистр : ИНФРА-М, 2012. – 512 с.
16. Ершова Е. А. Гудвилл бизнеса / Е. А. Ершова. – М. : Статут, 2013. – 223 с.
17. Уварова О. О. Принципи права у правозастосуванні: загальнотеоретична характеристика / О. О. Уварова. – Х. : «Друкарня МАДРИД», 2012. – 196 с.

REFERENCES

1. Vovk I. A. Ekonomichna, pravova i relihiyna systemy suspil'stva: aspekty vzayemovidnosyn (na prykladi khrystyanstva) / I. A. Vovk // Pravove rehulyuvannya relihiynoho zhyttya: istoriya, suchasnist', perspektyvy : materialy VI mizhnar. kruhloho

- stolu, 21 hrud. 2013 r. / MON Ukrainy, Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho. – Kh. : Vyd-vo «FOP Korets'ka L. O.», 2014. – S. 10–18.
2. Vovk D. O., Yefimenko I. A. Ekonomika i pravo: problemy rozuminnya spivvidnoshennya / D. O. Vovk, I. A. Yefimenko // Visnyk Natsional'noyi yurydychnoyi akademiyi Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho. Seriya: Ekonomichna teoriya ta pravo : zb. nauk. pr. / Natsional'na yurydychna akademiya Ukrainy im. Yaroslava Mudroho. – Kh. : Pravo, 2011. – 2 (5). – S. 135–146.
 3. Vovk I. A. Ekonomichna povedinka i pravove rehulyuvannya (na prykladi instytutu intelektual'noyi vlasnosti) / I. A. Vovk // Visnyk Natsional'noho universytetu «Yurydychna akademiya Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho». Seriya: Ekonomichna teoriya ta pravo : zb. nauk. pr. / Nats. un-t «Yuryd. akad. Ukrainy im. Ya. Mudroho». – Kh. : Pravo, 2014. – 4 (19). – S. 18–29.
 4. Rulan N. Ystorycheskoe vvedenye v pravo: ucheb. posob. dlya vuzov / N. Rulan. – M. : Nota Bene, 2005. – 672 s.
 5. Teoriya derzhavy i prava : pidruch. dlya stud. yuryd. vyshch. navch. zakl. / O. V. Petryshyn, S. P. Pohrebnyak, V. S. Smorodyns'kyi ta in. ; za red. O. V. Petryshyna. – Kh. : Pravo, 2014. – 386 s.
 6. Tsyvil'nyy kodeks Ukrainy ot 16.01.2013 h. № 435-IV // Ofitsiyiny visnyk Ukrainy. – 2003. – 11 (28.03.2003). – St. 461.
 7. Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 06.11.2009 r. № 9 «Pro sudovu praktyku roz'hlyadu tsyvil'nykh sprav pro vyznannya pravochyniv nediysnykh» // http://pravo.ligazakon.ua/document/view/VS090583?edition=2009_11_06.
 8. Kryminal'nyy kodeks Ukrainy vid 05.04.2001 № 2341-III // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. – 2001. – 25–26 (29.06.2001). – St. 131.
 9. Problemy teorii prava i konstytutsionalizmu u pratsyakh M. V. Tsvika / uporyad.: O. V. Petryshyn, S. V. Shevchuk, D. O. Vovk ta in.; vidp. za vyp. O. V. Petryshyn. – Kh. : Pravo, 2010. – 272 s.
 10. Tsvik M. Pro mistse sanktsionuvannya u protsesi formuvannya prava / M. Tsvik, D. Vovk // Visnyk Akademiyi pravovykh nauk Ukrainy. – 2004. – 2 (37). – S. 13–24.
 11. Vovk D. O. Pravo i relihiya: zahal'noteoretychni problemy spivvidnoshennya / D. O. Vovk. – Kh. : Pravo, 2009. – 224 s.
 12. Pohrebnyak S. P. Dohovir: zahal'noteoretychne rozuminnya / S. P. Pohrebnyak // Visnyk Akademiyi pravovykh nauk Ukrainy. – 2011. – 4 (67). – S. 17–28.
 13. Pohrebnyak S. P. Osnovopolozhni pryntsypy prava (zmistovna kharakterystyka): Monohrafiya / S. P. Pohrebnyak. – Kh. : Pravo, 2008. – 240 s.
 14. Tsvik M. Pravorozuminnya (znachennya povtoryuvanosti suspil'nykh vidnosyn dlya yoho doslidzhennya) // Pravo Ukrainy. – 2010. – 4. – S. 22–28.
 15. Mukhopad V. Y. Kommertsyalyzatsyya yntellektual'noy sobstvennosti / V. Y. Mukhopad. – M. : Mahystr : YNFRA-M, 2012. – 512 s.
 16. Ershova E. A. Hudvyll byznesa / E. A. Ershova. – M. : Statut, 2013. – 223 s.
 17. Uvarova O. O. Pryntsypy prava u pravozastosuvanni: zahal'noteoretychna kharakterystyka / O. O. Uvarova. – Kh. : «Drukarnya MADRYD», 2012. – 196 s.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2015.

Рецензент — доктор економічних наук, професор Л. С. Шевченко, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна.

Reviewer — Shevchenko L. S., Doctor of Economic Sciences, Professor, Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine.

Рецензент — доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри економічної теорії І. В. Шкодіна, Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи», Україна.

Reviewer — Shkodina I. V., Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, head. the Department of economic theory, Kharkiv training and research Institute of state higher educational institution «University of banking», Ukraine.

И. А. ВОВК

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономической теории Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, Харьков

КАК ПРАВО ВЛИЯЕТ НА ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОТНОШЕНИЯ: АНАЛИЗ СТАДИЙ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ

Рассмотрено вопросы соотношения права и экономики, затрагивая влияние правовой системы на экономические отношения. Для этого используется конструкция правового регулирования. Характеризуются обязательные стадии правового регулирования экономических отношений. Отдельно рассматривается влияние права на экономические отношения на стадии правоприменения.

Ключевые слова: экономика, право, экономические отношения, правовое регулирование, стадии правового регулирования.

I. A. VOVK

PhD. in Economics, associate professor, associate professor of the Economic Law Department, Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv

HOW THE LAW INFLUENCES ECONOMIC RELATIONS: ANALYSIS OF THE LEGAL REGULATON FRAMEWORK

Problem setting. A category of legal regulation, which is fully established in the legal science, enables to structure the influence of the law on the economy, to indicate stages of this influence, and to detect its peculiarities at each stage.

Recent research and publications analysis. Correlation between the economy and the law has been researched in scientific papers of D. Vovk, A. Hrytsenko, O. Hrytsenko, O. Yershova, O. Marchenko, L. Shevchenko, etc. It is worth considering classical papers on this problematics, which is belonged to G. Becker, F. Hayek, L. von Mises, R. Posner, M. Friedman, etc.

Paper objective. The article researches economic relations as a subject of legal regulation and the influence of the law in the process of their legal regulation.

Paper main body. The author has determined specificity of economic relations as a subject of legal regulation. The article contains characteristics of the relations, which can be legally normed (social significance, external expression, suitability for control being external one concerning entities of control relations, and conscious and strong-willed nature) and discloses peculiarities of public and governmental control of the economic relations.

The author has described stages of the public regulation of economic relations (formation of objective law, creation of subjective law, and realization of rights and obligations of economic relation members regulated by the law). Particularly, the author examines the influence of the law on the economic relations at the stage of law enforcement. This stage is facultative and can be deployed «inside» each of obligatory stages as well as between them.

Conclusions of the research. The correlation between the economy and the law consist in neither stipulation of a legal system by means of an economic system, nor in possibility of the state to voluntary interfere in the economic relations through legal mechanisms. The economic sense of the relations determines the sense of legal instruments used for regulation of the relations. The law as a form of mediation of the economic relations is an active system and influences the economy.

Short Abstract for an article

Abstract. The article considers an issue of correlation between the law and the economy. The author describes obligatory stages of legal regulation and peculiarities of influence at each of stages. The author considers the influence of the law on the economic relations at the stage of law enforcement, which is facultative one and can be deployed at each of obligatory stages as well as between them. The article substantiates that the law mainly mediates the economic relations due to various legal forms. Correction of these relations through legal mechanisms is a complicated process. The state shouldn't attempt to fight certain economic processes through repressive methods. On the contrary, the state should change social, political, and other reasons of processes' emergence. In such a way a society can attain legalization of the economy and overcoming corruption, etc.

Key words: economy, law, economic relations, legal regulation, legal regulation stages.